

РЕЦЕНЗИЯ ЗА ТРУДА НА ДОЦЕНТ Д-Р ЕРИКА ЛАЗАРОВА
 „БОГОМИЛО-КАТАРСКАТА ФИЛОСОФИЯ КАТО ЖИВЯНА ЕТИКА”,
 ПРЕДСТАВЕН ЗА НАУЧНАТА СТЕПЕН ДОКТОР НА ФИЛОСОФСКИТЕ НАУКИ
 ПО ШИФЪР 05.01.13 (професионално направление философия (2.3), научна
 специалност философия на културата, политиката, правото и икономиката)
 ОТ ПРОФЕСОР ДФН ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ

Изследването на богомилството е едно важно направление, защото се обръща към национално наследство, към национална философия, получила по различни пътища европейско признание. Малко народи имат цялостна собствена космогония, като представената в богомилството. Естествено е научен работник от Институт за изследване на обществата и знанието да насочи своето внимание към тези идеи на средновековна България. Още повече, че това учение е практически неизследвано от философска гледна точка. Освен това, ако си послужим с думите на големия писател и мислител Стефан Гечев, то поставя един изключителен философски и нравствен въпрос, много актуален и днес в света, в който присъстват фанатизъм, тероризъм, организирана престъпност и крайна бедност в цели страни - въпросът „Възможно ли е да има добро без зло?”

Затова на представения от доцент д-р Ерика Лазарова труд трябва да се признае един важен новаторски момент. Акцентираното от Ерика Лазарова значение на богомилството „Като приложна етика или етика за всеки ден”, изнесено още в заглавието на дисертацията, е оригинална формулировка на авторката и градивна, полезна позиция на развитието на философията у нас.

Какви приноси могат да бъдат посочени според мене в дисертацията?

1. Внасянето на тази проблематика във философската среда е новаторска стъпка от нейна страна. Досега българските философи не бяха представили цялостно изследване в тази област, няма и нито едно научно събитие – конференция, симпозиум, сборник. Доколкото ми е известно досега има само една статия, посветена на философията на богомилството – тази на ак. Димитър Ангелов "Философските възгледи на богомилите" в "Известия на българска история", т.3-4 (1951). Поради редица причини не са достатъчно проучени космогонията, теологията и етиката на това движение, което е обект на изследвания в цял свят, особено във Франция, Германия, САЩ, Италия.. Тук дисертантката поднася свои авторски виждания и определения, които досега не сме

срещали в съответната литература. Нейната дефиниция за богомилския космос като „етически конструкт” (с.156) е оригинална, тя разкрива и голямата привлекателна сила на богомилството за своето време, което посочва космически източник на злото – земята като творение на дявола. Основателна е идеята, че и днес богомилството има значение на „космическа етика” на ненасилието, на търсене и на самопосвещаване на доброто (с.175), още повече че неговите сподвижници в Средновековието са били проводници на пацифизма (с.205).

2. Определено постижение е изясняването на основните катарски нравствени категории *pretz* (лично достойнство и респект към достойнството на другите), *paratge* (благородство, обич и справедливост), *convivenzia* (хармонично съжителство) - (с.218). Така се доказва, че българското богомилство е породило една глобална етика с паневропейски измерения, принципи от която са актуални и днес. Особено принципът за поставянето на духовните потребности над материалните и аксиомата, че на всеки човек е дадено духовно призвание, в което той трябва да се осъществи.

Смелата теза, която представя Ерика Лазарова, а именно, че богомилството е оплодило „духовно Западна Европа през XI-XIII с антидогматичния се проторенесансов светоглед” (с.403), е вярна, тя е изказвана от автори като Йордан Иванов, Димитър Шишманов, Рикардо Пикио, В. Зайцев и в дисертацията тази теза намира индивидуалната интерпретация на авторката.

3. Безспорно приносен момент е изясняването на същността на богомилството като алтернативно християнство (с.87-с.95). Много са дискусиите около въпроса дали е християнство богомилството, над него тежи сянката да е наречено ерес от средновековната църква. Ерика Лазарова, изтъквайки основните основните теологични позиции на това учение, практиката му на скромна църква с акцент върху духовното развитие на нейните членове, доказва, че това е връщане към първичната форма на християнството, към практиката на апостолическото християнство (с.89), към ясните етически ценности на Новия завет, който е духовното и нравственото ръководство на богомилите. Собствена философска позиция на Ерика Лазарова е, че богомилството не е само антифеодално движение, както го определяше марксистическата интерпретация, а борба срещу унификацията на индивидуалното съзнание, упражнявана от войнстващата ортодоксалност и господство на средновековната църковна институция (с.88).

В това отношение авторката въвежда и вътрешната полемика, която е наложена в България след 1878 година, като аргументирано заема своя позиция. Тя основателно сочи, че линията на отрицание на богомилството у нас, представена преди от Петър Мутафчиев, а днес от Божидар Димитров, предлага не факти и аргументи, а митологични схеми и пристрастни интерпретации. В това отношение определено вярна стъпка на Ерика Лазарова е да се опре на действителен авторитет от средите на българската църква, а именно дисертацията на екзарх Стефан „Богомилите и презвитер Козма”, защитена от него на френски през 1920 година във Фрибург, Швейцария. Доскоро това беше неизвестен у нас труд и той е безспорно важен, защото е първото българско издържано научно изследване върху богомилството, появило се 5 години преди фундаменталния труд на ак. Йордан Иванов „Богомилски книги и легенди”. Ценно е и становището на екзарх Стефан, който макар че критикува богомилството от богословска ценна точка, в същото време признава изключителното му значение на културен мост между Изтока и Запада, на разпространител на старобългарска книжнина на Балканите, в Русия и в Западна Европа.

4. Ерика Лазарова предприема важна защита на българския произход на богомилството в момента, когато във Франция върви една вълна на отрицание връзката богомилство - катарство, а македонските историци се опитват да го присвоят. Тя основателно критикува локални амбиции на някои автори от Окситания, критикува т.н. т.н. деконструктивизъм, който изобщо отрича съществуването на катарството. Обстойно и убедително е изследвана генетичната връзка богмилство-катарство, която е системно оспорвана от прокатолически среди във Франция от времето на Морген до днес. Ерика Лазарова се опира се на широка фактология, цитирайки „Песента за албигойски поход” от 13 век и на авторитети като Йордан Иванов, Борислав Примов, Димитър Ангелов, Кристин Тузелие, Ан Брьонон, Клод Роа и др. В това отношение умело е проследена с приложен доказателствен материал идейната връзка на богомилството с някои вторични западни неортодоксални двиение като валденси, бегини

5. Авторката е създала свой интердисциплинарен подход, в който присъства елементи на история, сравнително религиозна, културология, социална психология и литературна критика. Без такъв комбиниран подход не могат да се разберат

космологическите построения на богомилите, историята и развитието на техните идеи, емоционалната и нравствената им мотивация. Направено е компетентно изясняване на идейните съставки, включени в богомилството: манихейство, павликянство, гностицизъм и други.

б. Авторката показва отлично познаване на основните източници на и за богомилството, като се почне от „Тайната книга” на богомилите, съчиненията на Евтимий от Акмония, на Евтимий Зигавин, на презвитер Козма и се стигне до „Книгата на двата принципа” на катарите. Нейното собствено ползване на основни исторически източници се доказва от цитирането на извори като : CHR. Robert Canonici, S. Mariani Antisiodo Rensis Chronicon. M. G. h. SS, T.26, Anecdotes historiques, légendes et apologues, tirés du Recueil inédit d'Etienne de Bourbon, dominicain du XIII s., publié par Lecoq de la Marche. Paris, 1887

Включването на анализ на цикъла стихотворения „Из проповедите на поп Богомил” от Стефан Гечев акцентира философския поглед, който доказва възможностите за актуализация на някои важни аспекти от това учение – особено нравствените, разкрива творческия за днешната литература и изкуство. Авторката основателно отбелязва, че „творчеството не е израз на момента развълнуваност или на бушуващи младежки емоции, а космическо разширяване на съзнанието в опит за постигане смисъла на всемира и на човешкия живот.” Всъщност Стефан Гечев издига в наше време като цел „духовното себеизрастване” (с.402) именно, опирайки се на интелектуалния и поетичен порив на богомилството. (с.-с.401-402).

Особено актуално е и богомилското разбиране, че на всеки човек е дадено призвание за развитие и именно работата на богомилските ръководители е била да водят това индивидуално развитие според даденостите и способностите на отделния човек. Идеята за индивидуалната духовна и културна реализация е има предренесансово значение, тя има и днес спасително значение за излизане от атмосферата на потребителството и на грубия материализъм.

Доцент д-р Ерика Лазарова получи сериозно професионално признание в областта на изследванията на богомилството: тя взе участие в международната конференция „Богомилството и свързаните с него движения – средновековна култура на мира и на контакти между цивилизациите”, състояла се в Скопие през 2009 г. със свой доклад, освен това е включена в Консултативния съвет на Академичният изследователски център „Богомилството и Европа” към Университета по библиотекознание и информационни технологии.

Ще споделя и някои препоръки.

Вместо цитата от Янко Сакъзов (с.5), който е публицистичен и пресилен, по-добре да се вземе подобно мнение от работите на Йордан Иванов и на Иван Шишманов.

В една такава работа е желателно по-малкото цитиране на източници от Интернет.

Импровизатори като Ваклуш Толев едва ли имат място в сериозно научно изследване, докато Антон Глогов основателно е включен, като при него следва да се проучи къде е сериозната информация и нейният източник и откъде започва конструкцията на въображението.

В заключение мога да кажа, че пред нас е едно значително изследване, с подчертано новаторски дух и оригинални авторови идеи, с много голям обем обхваната емпирична материя и голямо количество източници на различни езици, със значими, приноси за нашата наука концепции, обобщения и изводи. Осъществена и проведена е последователна линия на задълбочен анализ на етиката на богомилството. С една дума, това е първо по рода си изследване у нас, осъществено на високо ниво. Поради това съм убеден, настоящето жури следва да присъди напълно заслужено на доцент д-р Ерика Лазарова научната степен „доктор на философските науки”.

София,

1.7.2013

Професор д-рн Георги Василев